

УДК 349.6:347.23(477)

**ДОГОВІР ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ, ЗМІНИ ТА ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ
НА ОБ'ЄКТИ ТВАРИННОГО СВІТУ**

Шеховцов В. В.,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри екологічного права
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

Анотація: У статті висвітлюються особливості регулювання відносин приватної власності на об'єкти тваринного світу, що не були предметом окремого дослідження і розглядалися в руслі загально цивілістичних досліджень. Тому відносини приватної власності на об'єкти тваринного світу на сучасному етапі фактично не врегульовані у фауністичному законодавстві, а при їх регулюванні використовуються норми цивільного законодавства України. Необхідність відображення специфіки правового регулювання тваринного світу, забезпечення розвитку спеціального законодавства, врахування галузевої належності фауністичних відносин вимагає перегляду та структурних змін Закону України «Про тваринний світ», в якому слід виділити окремий Розділ – «Право власності на об'єкти тваринного світу».

До похідних підстав виникнення права власності належать усі договори про передачу таких прав (продаж, міна, дарування, поставка), а також спадкування. Набуття новим власником права власності в цьому разі завжди базується на реалізації попереднім власником свого права на відчуження. Для його виникнення необхідне дотримання всіх умов договору, передбачених законом або договором. Разом з тим для цієї категорії підстав виникнення, зміни та припинення права приватної власності на об'єкти тваринного світу характерна майже повна їх відсутність у фауністичному законодавстві або обмеження лише декларативними положеннями.

Ключові слова: договір, право власності, об'єкти тваринного світу, фауністичне законодавство.

Аннотация: Особенности регулирования отношений частной собственности на объекты животного мира не были предметом отдельного исследования и рассматривались в русле общегражданских исследований. Поэтому отношения частной собственности к объектам животного мира на современном этапе фактически не урегулированы в фаунистическом законодательстве, а при их регулировании используются нормы гражданского законодательства Украины. Необходимость отражения специфики правового регулирования животного мира, обеспечения развития специального законодательства, учета отраслевой принадлежности фаунистических отношений требует пересмотра и структурных изменений Закона Украины «О животном мире», в котором следует выделить отдельный Раздел – «Право собственности на объекты животного мира».

К производным оснований возникновения права собственности относятся все договоры о передаче таких прав (продажа, міна, дарение, поставка), а также наследования. Вступление новым владельцем в право собственности в этом случае всегда базируется на реализации предыдущим владельцем своего права на отчуждение. Для его возникновения необходимо соблюдение всех условий договора, предусмотренных законом или договором. Вместе с тем для этой категории оснований возникновения, изменения и прекращения права частной собственности на объекты животного мира характерно почти полное их отсутствие в фаунистическом законодательстве или ограничение лишь декларативными положениями.

Ключевые слова. Договор, право собственности, объекты животного мира, фаунистическое законодательство.

Annotation: Peculiarities of regulation of private ownership of the objects of wildlife have been the subject of a separate study and considered in line ordinary research. Therefore relations of private ownership of the objects of wildlife at this stage is not actually settled in fauna laws and regulations in their use norms of civil legislation of Ukraine. The need to display specific legal regulation of wildlife, development of specific legislation, taking into account industry sector faunal relations requires revision and structural changes of the Law of Ukraine «On Wildlife», which should provide a separate section – «Property rights to wildlife».

Derivative grounds of property rights belonging to all contracts for the transfer of such rights (sale, exchange, gift, delivery), and inheritance. Acquiring new owner of the property right in this case is always based on the previous owner of his right of alienation. For its occurrence requires compliance with all conditions of the contract as provided by law or contract. However, for this category of reasons, modification and termination of the right of private ownership of fauna objects an almost complete absence of fauna legislation or restriction only declarative statements.

Key words: The contract, right ownership, fauna, fauna laws.

Цивільним кодексом приділено значну увагу саме договірним підставам виникнення, зміни та припинення правовідносин [15]. Так, глава 14 присвячена регулюванню виключно правочинів, під якими розуміються дії особи, спрямовані на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків [15]. У подальших положеннях цієї глави розкриваються види правочинів (односторонні, двочинні багатосторонні), їх форми (усні та письмові), умови чинності та реєстрації тощо. Крім того, в подальших статтях кодексу міститься ціла низка положень, які можуть бути використані при реалізації права приватної власності на об'єкти тваринного

світу. Як вже зазначалося, недоліком Закону України «Про тваринний світ» є повне ігнорування (замовчування) таких положень [6]. Мабуть, саме з цих причин, з метою ліквідації прогалини у спеціальному законодавстві при прийнятті Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», в ньому з'явилася ст. 13 «Умови угод, предметом яких є тварини», яка дещо не відповідає меті прийняття закону, випадає з його контексту [4]. Зокрема цією статтею закріплено: «Продаж з попереднім виставленням пропонуваних тварин для показу покупцям допускається в разі дотримання вимог цього Закону [4].

Продавець тварини зобов'язаний забезпечити покупця достовірною інформацією про вид, породу,

стан здоров'я та інші якості тварини, а також про умови її утримання.

Якщо продається дика тварина з числа видів, що занесені до Червоної книги України або підлягають охороні відповідно до чинних міжнародних договорів України, інша дика тварина, продавець тварини зобов'язаний також надати покупцеві документ, що засвідчує законність набуття такої тварини у власність.

Дарування тварин допускається після попереднього погодження з майбутнім власником».

Таким чином, на рівні спеціального закону встановлено окремі вимоги щодо угод (правочинів) із об'єктами тваринного світу.

Так, по-перше, встановленням вимоги щодо обов'язкового попереднього погодження дарування тварин з майбутнім власників фактично унеможливується застосування односторонніх правочинів, тобто правочинів, що створюють обов'язки лише для особи, яка його вчинила. Така позиція здається цілком слушною з огляду на цілу низку факторів: необхідності перевірки та згоди власника на забезпечення належних умов утримання тварин, інформування про існуючі обмеження та заборони, перевірки відповідності особи, якій буде передано право власності, кваліфікаційним вимогам тощо.

Перевірка або підтвердження майбутнім власником відповідності кваліфікаційним вимогам може включати в себе й питання, пов'язані із ліцензуванням. Так, Законом України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» у ст. 9 передбачено, що ліцензуванню підлягають види діяльності, які можуть мати дотичне значення до об'єктів тваринного світу: 28) ветеринарна практика... 60) діяльність, пов'язана з промисловим виловом риби на промислових ділянках рибогосподарських водойм, крім внутрішніх водойм (ставків) господарств... 66) виробництво, зберігання і реалізація генетичних (генетичних) ресурсів, проведення генетичної експертизи походження та аномалій тварин... 76) розведення домашніх тварин (собак, котів, екзотичних та декоративних тварин) у племінних розплідниках, дресирування собак та підготовка фахівців у цих сферах [5]. Зважаючи на те, що утримання та розведення диких тварин також має свої особливості, було б доцільним запровадити ліцензування і цієї діяльності, а отже, викласти п. 76 ч. 1 ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» в такій редакції: «утримання, розведення та реалізація тварин, у тому числі домашніх (собак, котів, екзотичних та декоративних тварин) у племінних розплідниках, дресирування собак та підготовка фахівців у цих сферах» [5]. Таке закріплення дало б змогу деталізувати вимоги до осіб, які провадять діяльність, пов'язану з поведінням із тваринами в ліцензійних умовах (встановлення з урахуванням вимог законів вичерпного переліку організаційних, кваліфікаційних та інших спеціальних вимог, обов'язкових для виконання при провадженні цього виду господарської діяльності).

По-друге, продавець зобов'язаний забезпечити покупця достовірною інформацією щодо всіх питань, пов'язаних із тваринами (вид, порода, стан здоров'я

та інші якості тварини, а також умови її утримання). Таким чином, законодавець побічно, але фактично вирішив питання про форму цього договору, оскільки підтвердження надання цієї інформації у разі виникнення спірних питань можливе лише в письмовій формі. Отже, в Законі України «Про тваринний світ» слід закріпити, що договір, з яким пов'язується виникнення, зміна та припинення права приватної власності на об'єкти тваринного світу, обов'язково укладається в письмовій формі [6]. До такого договору повинні додаватися документи, що підтверджують законність їх набуття відповідно до законодавства України (копії дозволів, ліцензій, трофейних актів, виданих уповноваженими суб'єктами, дозволи країни-експортера при продажу об'єктів тваринного світу, які підпадають під дію Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення).

Крім того, істотною умовою такого письмового договору повинно стати положення про ознайомлення майбутнього власника об'єкта тваринного світу з вимогами санітарно-ветеринарного законодавства, заходами безпеки, правилами поведіння та утримання тварин, страхування відповідальності та погодження щодо їх виконання.

Письмова форма договору забезпечить також ефективну реалізацію дозвольно-реєстраційного характеру обороту об'єктів тваринного світу. Ст. 210 Цивільного кодексу України передбачає, що: «1. Правочин підлягає державній реєстрації лише у випадках, встановлених законом. Такий правочин є вчиненим з моменту його державної реєстрації [15].

2. Перелік органів, які здійснюють державну реєстрацію, порядок реєстрації, а також порядок ведення відповідних реєстрів встановлюються законом» [15].

Таким чином, з метою запровадження зазначеного порядку слід внести зміни до Закону України «Про тваринний світ» у частині, яка стосується необхідності державної реєстрації договорів щодо об'єктів тваринного світу та повноважень Міністерства екології та природних ресурсів стосовно здійснення такої реєстрації [6]. Крім того, беручи до уваги те, що затвердження порядків ведення реєстрації договорів належить до компетенції Кабінету Міністрів України, також необхідно прийняти Порядок реєстрації договорів з об'єктами тваринного світу, який затвердити Постановою Кабінету Міністрів України. У зв'язку з дещо інноваційним характером такого акта на першому етапі доцільно запровадити тимчасовий (на строк не більше трьох років) Порядок, а після закінчення першого тестового етапу прийняти постійний.

По-третє, свої особливості має і суб'єктний склад договорів, які можуть укладатися стосовно об'єктів тваринного світу. Так, відповідно до ч. 3 ст. 12 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»: «Угоди, укладені особою, яка не досягла 18 років, з набуття або передачі права власності чи іншого речового права на тварину можуть бути визнані недійсними за рішенням суду, якщо такі угоди укладені без згоди батьків цієї особи або осіб, що їх замінюють» [4].

Отже, законодавець обмежив вік осіб, які можуть набувати або відчужувати об'єкти тваринного світу, тобто фактично поставив вимогу щоб особа – суб'єкт договірних відносин щодо об'єктів тваринного світу – мала повну дієздатність. Разом із тим законом допускається зниження віку особи, яка може бути стороною договірних відносин, за умови наявності згоди батьків або осіб, що їх замінюють [4]. Таким чином, постає питання стосовно мінімального віку особи, яка може укладати угоди щодо об'єктів тваринного світу. Вважаємо, що в цьому випадку слід використовувати солідарно положення ст. 32 Цивільного кодексу України „Неповна цивільна дієздатність фізичної особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років”, згідно з яким фізична особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа) має право: 1) самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами; 2) самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом; 3) бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи; 4) самостійно укладати договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунок) [15].

Неповнолітня особа вчиняє інші правочини за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників.

Тобто, навіть за умови відсутності в переліку повноважень фізичної особи прямої вказівки на право укладати договори щодо об'єктів тваринного світу, цей перелік не є обмеженим, на що орієнтує нас ч. 2 цитованої статті стосовно обов'язкової згоди батьків або осіб, що їх замінюють. Що ж стосується малолітніх осіб, то вони не мають права укладати такі договори від свого імені, навіть за умови згоди батьків, оскільки з точки зору цивільного законодавства їй не надано жодного права на укладання такого договору.

Таким чином, правочин, з яким пов'язується виникнення, зміна та припинення права власності на об'єкти тваринного світу, це двосторонній, письмовий договір, що підлягає державній реєстрації, укладений особою, яка має повну дієздатність, або недієздатною особою віком від 14 до 18 років за умови згоди батьків або осіб, що їх замінюють, спрямований на набуття, зміну або припинення

цивільних прав та обов'язків стосовно об'єктів тваринного світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брагинский М.И. Договорное право [кн. 2]: Договоры о передаче имущества / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М.: Статут, 2000. – 800 с.
2. Дзера І.О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Дзера Ірина Олександрівна. – К., 2001. – 216 с.
3. Екологічне право України: підруч. / [В.К. Попов, А.П. Гетьман, М.В. Шульга та ін.]; за ред. В.К. Попова та А.П. Гетьмана. – Х.: Право, 2001. – 480 с.
4. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України // Офіційний вісник України. – 2006. – № 11 (29.03.2006). – Ст. 692.
5. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2000. – № 36. – Ст. 299.
6. Про тваринний світ: Закон України // Офіційний вісник України. – 2002. – № 2 (25.01.2002). – Ст. 47.
7. Про Червону книгу України: Закон України // Офіційний вісник України. – 2002. – № 10 (22.03.2002). – Ст. 462.
8. Калаур І.Р. Цивільно-правовий договір як підстава виникнення права власності юридичної особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Калаур Іван Романович. – Івано-Франківськ, 2004. – 198 с.
9. Колбасов Р.С. Право собственности на животный мир / Р.С. Колбасов // Развитие аграрно-правовых наук. – М.: Ин-т гос-ва и права, 1980. – С. 56–70.
10. Константиныди С.С. Право государственной собственности на животный мир / С.С. Константиныди // Охрана природы и рациональное использование ее ресурсов. – Алма-Ата, 1981. – С. 48.
11. Кулинич П.Ф. Право власності на природні ресурси / П.Ф. Кулинич // Екологічне право України. Академічний курс: [підруч.]; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Вид-во «Юрид. думка», 2005. – С. 67.
12. Павлов П. Особенности права собственности на животный мир / П. Павлов // Российская юстиция. – 1998. – № 4. – С. 40–42.
13. Рубаник В. Утвердження приватної власності в Україні: окремі нотатки з приводу теоретичних і практичних підходів / В. Рубаник // Підприємництво, госп-во і право. – 2001. – № 4. – С. 43–45.
14. Семчик В.І. Право власності за Конституцією України / НАН України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького / Семчик В.І. – К.: Ін Юре, 1997. – 36 с.
15. Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11 (28.03.2003). – Ст. 461.
16. Чанкін В.В. Право приватної власності громадян у цивільному законодавстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Чанкін Вадим Валерійович. – К., 1994. – 192 с.